ગુજરાત શૈક્ષણિક સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ, ગાંધીનગરના પત્ર-ક્રમાંક
જીસીઈઆરટી/સી ઍન્ડ ઈ/૨૦૧૪/૨૨૨૨, તા. ૩-૨-૨૦૧૪-થી મંજૂર

**શિક્ષક અને વાલી માટે અલગથી
શિક્ષક-આવૃત્તિ તૈયાર કરવામાં આવી છે,
જેનો ઉપયોગ અવશ્ય કરશો.**

પર્યાવરણ

અમારી આસપાસ

ધોરણ ૪

(પ્રથમ સત્ર - દ્વિતીય સત્ર)

પ્રતિજ્ઞાપત્ર

ભારત મારો દેશ છે.
બધાં ભારતીયો મારાં ભાઈબહેન છે.
હું મારા દેશને ચાહું છું અને તેના સમૃદ્ધ અને
વૈવિધ્યપૂર્ણ વારસાનો મને ગર્વ છે.
હું સદાય તેને લાયક બનવા પ્રયત્ન કરીશ.
હું મારાં માતાપિતા, શિક્ષકો અને વડીલો પ્રત્યે આદર રાખીશ
અને દરેક જણ સાથે સભ્યતાથી વર્તીશ.
હું મારા દેશ અને દેશબાંધવોને મારી નિષ્ઠા અર્પું છું.
તેમનાં કલ્યાણ અને સમૃદ્ધિમાં જ મારું સુખ રહ્યું છે.

રાજ્ય સરકારની વિનામૂલ્યે યોજના હેઠળનું પુસ્તક

વિદ્યાર્થીનું નામ : ______________________

શાળાનું નામ : ______________________

વર્ગ : ______________ રોલ નંબર : ______________

તમસો મા જ્યોતિર્ગમય

ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ
'વિદ્યાયન', સેક્ટર ૧૦-એ, ગાંધીનગર-૩૮૨૦૧૦

© ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, ગાંધીનગર
આ પાઠ્યપુસ્તકના સર્વ હક ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળને હસ્તક છે. આ પાઠ્યપુસ્તકનો કોઈ પણ ભાગ કોઈ પણ રૂપમાં ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળના નિયામકની લેખિત પરવાનગી વગર પ્રકાશિત કરી શકાશે નહિ.

લેખન-સંપાદન (SRG)

શ્રી ભાવેશ પંડ્યા
શ્રી કેતન વ્યાસ
શ્રી જયેશ પટેલ
શ્રી પ્રવીણ પટેલ
શ્રી પ્રણવ વ્યાસ
શ્રી મનન બુદ્ધદેવ
શ્રી ચાંગાભાઈ કાગ
શ્રી અશોક મકવાણા
શ્રી જશુભાઈ પટેલ
શ્રી હરિભાઈ પટેલ
શ્રી કમલેશ ડી. પટેલ
શ્રી પ્રકાશભાઈ શર્મા
શ્રી અરુણા પરમાર
શ્રી ભાવનાબહેન મોદી
શ્રી મીનાક્ષી મહેતા
શ્રી પુષ્પા પરમાર
શ્રી વિવેક ત્રિવેદી
શ્રી પ્રકાશ પરમાર
શ્રી કમલેશ કે. પટેલ

સમીક્ષા

ડૉ. આઈ. એમ. ભટ્ટ
ડૉ. બી. કે. જૈન
ડૉ. મયૂર સી. શાહ
શ્રી અરુણભાઈ એચ. ભિન્ડે
શ્રી નિમેષ જે. ભટ્ટ
શ્રી મહિપાલસિંહ સિસોદિયા
શ્રીમતી વૈશાલીબહેન એસ. પટેલ

ચિત્રાંકન

સર્જન ગ્રાફિક્સ

સંયોજન

શ્રી ચિરાગ એચ. પટેલ
(વિષય-સંયોજક : ભૌતિકવિજ્ઞાન)

નિર્માણ-આયોજન

શ્રી સી. ડી. પંડ્યા
(નાયબ નિયામક : શૈક્ષણિક)

મુદ્રણ-આયોજન

શ્રી હરેશ એસ. લીમ્બાચીયા
(નાયબ નિયામક : ઉત્પાદન)

પ્રસ્તાવના

NCF-2005 તેમજ RTE-2009ને ધ્યાનમાં રાખીને દેશમાં પ્રાથમિક શિક્ષણનાં અભ્યાસક્રમ, પાઠ્યક્રમ અને પાઠ્યપુસ્તકો તેમજ સમગ્ર શિક્ષણ-પ્રક્રિયામાં બદલાવ થઈ રહ્યો છે. આ બદલાવ મુખ્યત્વે જે-તે વિષયો તેમજ શિક્ષણ-પ્રક્રિયા સંદર્ભે આપણી સમજ અંગેનો છે. બાળકની સર્જનશીલતા, વિચારશક્તિ, તર્કશક્તિ અને પૃથક્કરણ કરવાની આવડત વિકસે એ આ અભ્યાસક્રમનો મુખ્ય હેતુ છે. આ અભિગમને ધ્યાનમાં રાખીને જી.સી.ઈ.આર.ટી., ગાંધીનગર દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ **ધોરણ ૪નું અમારી આસપાસ (પર્યાવરણ)** વિષયનું પ્રસ્તુત પાઠ્યપુસ્તક વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો અને વાલીઓ સમક્ષ રજૂ કરતાં મંડળ આનંદ અનુભવે છે.

નવા અભ્યાસક્રમ, પાઠ્યક્રમ અને પાઠ્યપુસ્તક-નિર્માણની સમગ્ર પ્રક્રિયામાં IGNUS-erg ટીમના સભ્યોએ સતત માર્ગદર્શન આપતા રહીને સ્ટેટ રિસોર્સ ગ્રૂપના સભ્યોને સજ્જ બનાવ્યા છે. UNICEFનો સહયોગ પણ આ આખી પ્રક્રિયા દરમિયાન મળ્યો છે. જે-તે વિષયના કોર ગ્રૂપના સભ્યોએ પણ વખતોવખત સહયોગ આપ્યો છે.

આ પાઠ્યપુસ્તકનો સમગ્ર રાજ્યમાં અમલ કરતાં અગાઉ પસંદગીની શાળાઓમાં ત્રણ વર્ષ માટે અજમાયશી ધોરણે મૂકવામાં આવેલ હતું. તે દરમિયાન વિદ્યાર્થીઓને વર્ગમાં શીખવાડતી વખતે જે-જે અનુભવો થયા તેનાં વ્યાપક તારણો, ગુજરાત શૈક્ષણિક સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ દ્વારા પ્રાપ્ત કરવામાં આવ્યા અને તે મુજબ સુધારા-વધારા કરવામાં આવ્યા છે.

આ પાઠ્યપુસ્તકના સમગ્ર રાજ્યવ્યાપી અમલ પૂર્વે પાઠ્યપુસ્તક મંડળ દ્વારા આમંત્રિત વિષય-નિષ્ણાતો અને પાઠ્યપુસ્તક તૈયાર કરનાર જી.સી.ઈ.આર.ટી.ના નિષ્ણાતોની સંયુક્ત બેઠક બોલાવીને તેઓનાં સૂચનોને ધ્યાનમાં લઈને આ પાઠ્યપુસ્તકને અંતિમ સ્વરૂપ આપવામાં આવેલ છે.

પ્રસ્તુત પાઠ્યપુસ્તકને ગુણવત્તાયુક્ત તથા બાળભોગ્ય બનાવવા માટે પૂરતી જહેમત ઉઠાવી છે. તેના ચતુરંગી સ્વરૂપ દ્વારા બાળકો હોંશે હોંશે તેનો ઉપયોગ કરે એવું લક્ષ્ય રાખવામાં આવ્યું છે.

આ પાઠ્યપુસ્તકને ક્ષતિરહિત બનાવવા માટે પૂરતા પ્રયત્નો કર્યા છે, તેમ છતાં શિક્ષણમાં રસ ધરાવનાર વ્યક્તિઓ પાસેથી સૂચનો આવકાર્ય છે.

એમ. ટી. શાહ	**ડૉ. ભરત પંડિત**	**ડૉ. નીતિન પેથાણી**
નિયામક	નિયામક	કાર્યવાહક પ્રમુખ
(જી.સી.ઈ.આર.ટી.)	(પાઠ્યપુસ્તક મંડળ)	(પાઠ્યપુસ્તક મંડળ)

તા. ૩૧-૧-૨૦૧૪ ગાંધીનગર

પ્રથમ આવૃત્તિ : ૨૦૧૪

પ્રકાશક : ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, 'વિદ્યાયન', સેક્ટર ૧૦-એ, ગાંધીનગર વતી ભરત પંડિત, નિયામક

મુદ્રક :

મૂળભૂત ફરજો

ભારતના દરેક નાગરિકની ફરજ નીચે મુજબ રહેશે :*

(ક) સંવિધાનને વફાદાર રહેવાની અને તેના આદર્શો અને સંસ્થાઓનો, રાષ્ટ્રધ્વજનો અને રાષ્ટ્રગીતનો આદર કરવાની;

(ખ) આઝાદી માટેની આપણી રાષ્ટ્રીય લડતને પ્રેરણા આપનારા ઉમદા આદર્શોને હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત કરવાની અને અનુસરવાની;

(ગ) ભારતના સાર્વભૌમત્વ, એકતા અને અખંડિતતાનું સમર્થન કરવાની અને તેમનું રક્ષણ કરવાની;

(ઘ) દેશનું રક્ષણ કરવાની અને રાષ્ટ્રીય સેવા બજાવવાની હાકલ થતાં, તેમ કરવાની;

(ચ) ધાર્મિક, ભાષાકીય, પ્રાદેશિક અથવા સાંપ્રદાયિક ભેદોથી પર રહીને, ભારતના તમામ લોકોમાં સુમેળ અને સમાનબંધુત્વની ભાવનાની વૃદ્ધિ કરવાની, સ્ત્રીઓના ગૌરવને અપમાનિત કરે તેવા વ્યવહારો ત્યજી દેવાની;

(છ) આપણી સમન્વિત સંસ્કૃતિના સમૃદ્ધ વારસાનું મૂલ્ય સમજી તે જાળવી રાખવાની;

(જ) જંગલો, તળાવો, નદીઓ અને વન્ય પશુપક્ષીઓ સહિત કુદરતી પર્યાવરણનું જતન કરવાની અને તેની સુધારણા કરવાની અને જીવો પ્રત્યે અનુકંપા રાખવાની;

(ઝ) વૈજ્ઞાનિક માનસ, માનવતાવાદ અને જિજ્ઞાસા તથા સુધારણાની ભાવના કેળવવાની;

(ટ) જાહેર મિલકતનું રક્ષણ કરવાની અને હિંસાનો ત્યાગ કરવાની;

(ઠ) રાષ્ટ્ર પુરુષાર્થ અને સિદ્ધિનાં વધુ ને વધુ ઉન્નત સોપાનો ભણી સતત પ્રગતિ કરતું રહે એ માટે, વૈયક્તિક અને સામૂહિક પ્રવૃત્તિનાં તમામ ક્ષેત્રે શ્રેષ્ઠતા હાંસલ કરવાનો પ્રયત્ન કરવાની.

(ડ) માતા-પિતાએ અથવા વાલીએ ૬ વર્ષથી ૧૪ વર્ષ સુધીની વયના પોતાના બાળક અથવા પાલ્યને શિક્ષણની તકો પૂરી પાડવાની.

*ભારતનું સંવિધાન : કલમ ૫૧-क

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	પ્રકરણનું નામ	પૃષ્ઠનંબર
	(પ્રથમ સત્ર)	
૧.	જો.... જો.... ધ્યાન રાખજો	૧
૨.	ખાધા વિના ન જ ચાલે	૭
૩.	લીલીછમ દુનિયા	૧૪
•	કેટલું શીખ્યા ?–૧	૨૧
૪.	મારો તાલુકો ...	૨૫
૫.	અજબગજબની દુનિયા	૩૩
૬.	ગબુનું સપનું	૪૨
•	કેટલું શીખ્યા ?–૨	૪૭
	(દ્વિતીય સત્ર)	
૭.	નકશો	૫૨
૮.	આપણું રાજ, આપણી સરકાર	૫૯
૯.	દેશપ્રેમ	૬૩
•	કેટલું શીખ્યા ?–૩	૬૯
૧૦.	તરતું-ડૂબતું	૭૧
૧૧.	પાચન-અંગો	૮૦
૧૨.	ખાદ્ય-ઉત્પાદકો	૮૪
૧૩.	મારી શાળા	૯૩
•	કેટલું શીખ્યા ?–૪	૯૮

પર્યાવરણ

અમારી આસપાસ

ધોરણ ૪

(દ્વિતીય સત્ર)

૭

નકશો

અહીં તૃપ્તિના ઘરેથી શાળાએ જવાનો રસ્તો બતાવ્યો છે. તૃપ્તિને તેના ઘરેથી શાળા સુધી પહોંચાડો.

કોયડો :

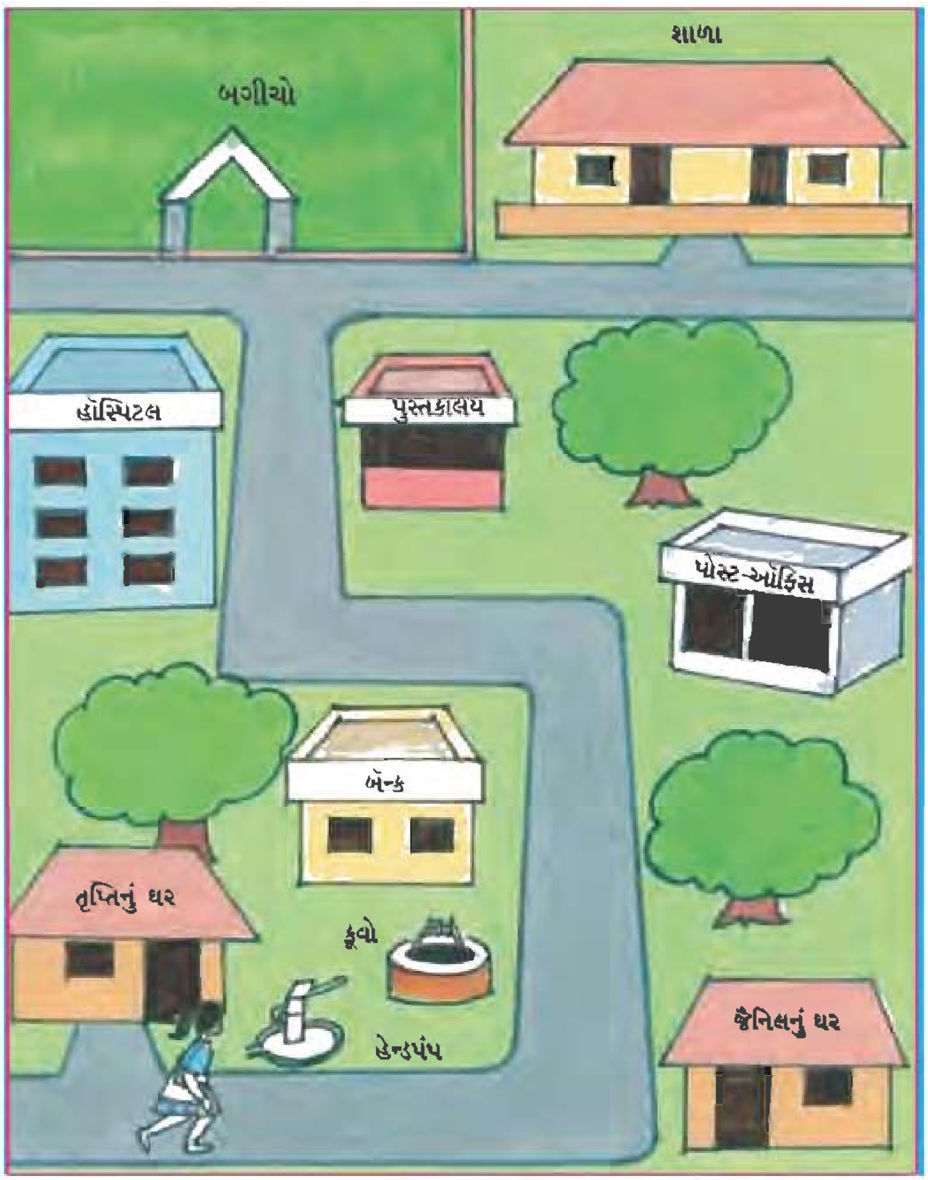

લખો :

ઘરથી શાળા સુધી રસ્તામાં તૃપ્તિએ શું-શું જોયું ?

લખો :

તૃપ્તિના રસ્તામાં...

જમણી તરફ	ડાબી તરફ
પોસ્ટ-ઑફિસ	

અહીં ચિત્રમાં વિવિધ સંકેત આપ્યા છે. સંકેત વડે દર્શાવેલા ચિત્રને નકશો કહે છે. વિવિધ સંકેત આપણને માહિતી આપે છે.

ચર્ચા : **લખો :**

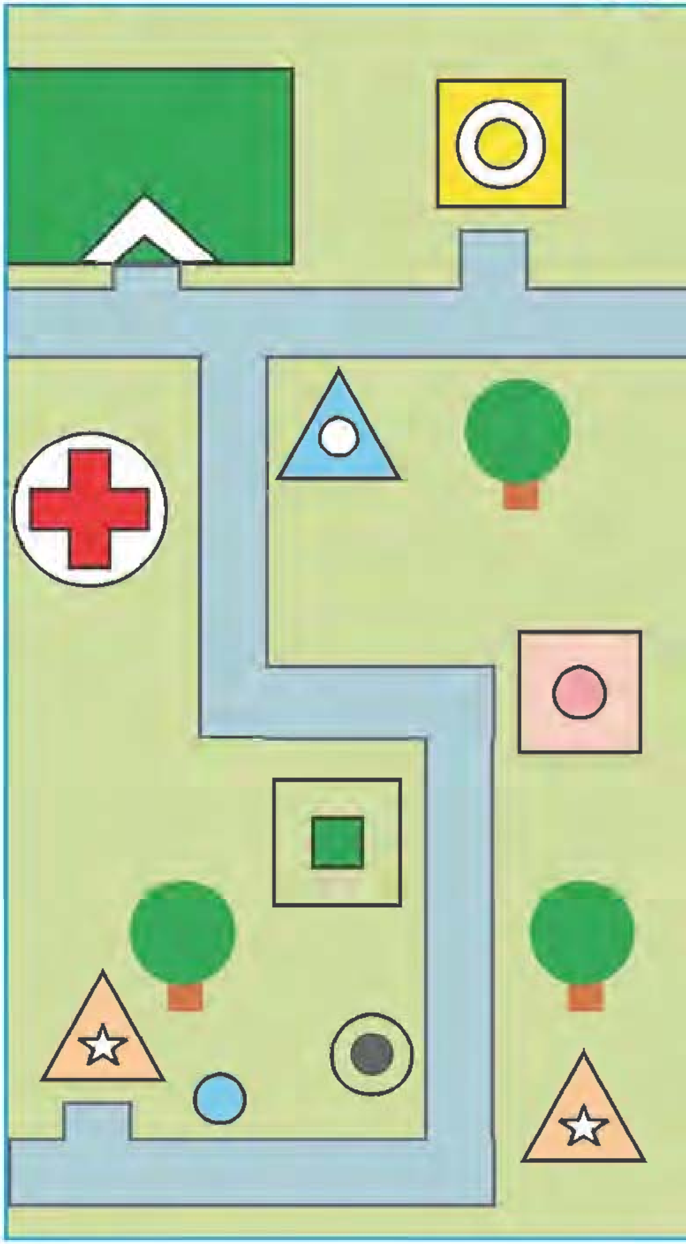

૧. ____________

૨. ____________

૩. ____________

૪. ____________

૫. ____________

૬. ____________

૭. ____________

૮. ____________

૯. ____________

૧૦. ____________

વિચારો અને કહો :

- નકશો કેવી રીતે ઉપયોગી છે ?
- સંકેતો કેવી રીતે ઉપયોગી છે ?
- નકશાથી શું-શું જાણી શકાય છે ?
- સંકેત ન હોય, તો શું થાય ?

વાચન :

લખો :

આપણી આસપાસ વિવિધ સંકેત જોવા મળે છે. માર્ગ પરથી પસાર થતાં, દવાખાનામાં, કચેરીમાં કે જાહેર સ્થળે આવા સંકેતો જોવા મળે છે. આસપાસ જોવા મળતા આવા સંકેતો દોરો.

રંગ પૂરો :

ઘર	વૃક્ષ	દુકાન	શાળા	પોસ્ટ-ઑફિસ

સંકેતો મૂકી સુચિ બનાવો :

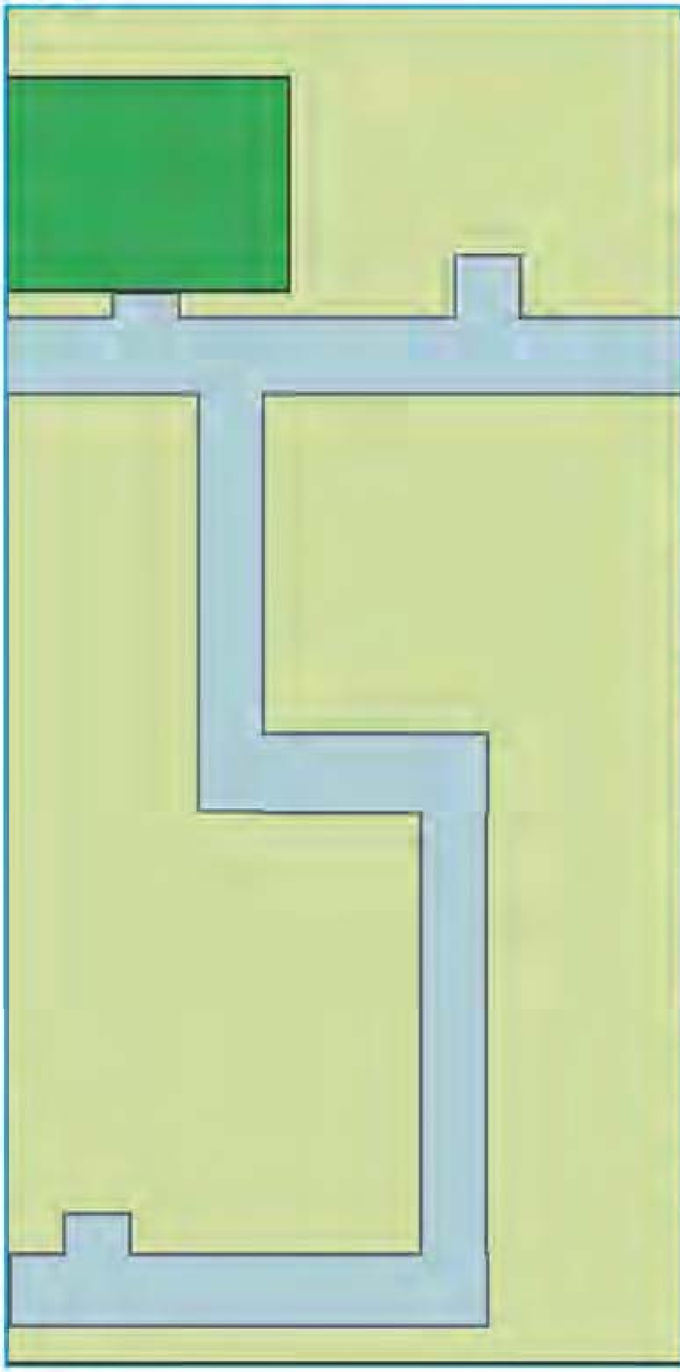

	શાળા
	ઘર
	વૃક્ષ
	બગીચો
	પોસ્ટ-ઑફિસ
	હૉસ્પિટલ
	દુકાન
	કૂવો

વાચન :

લખો :

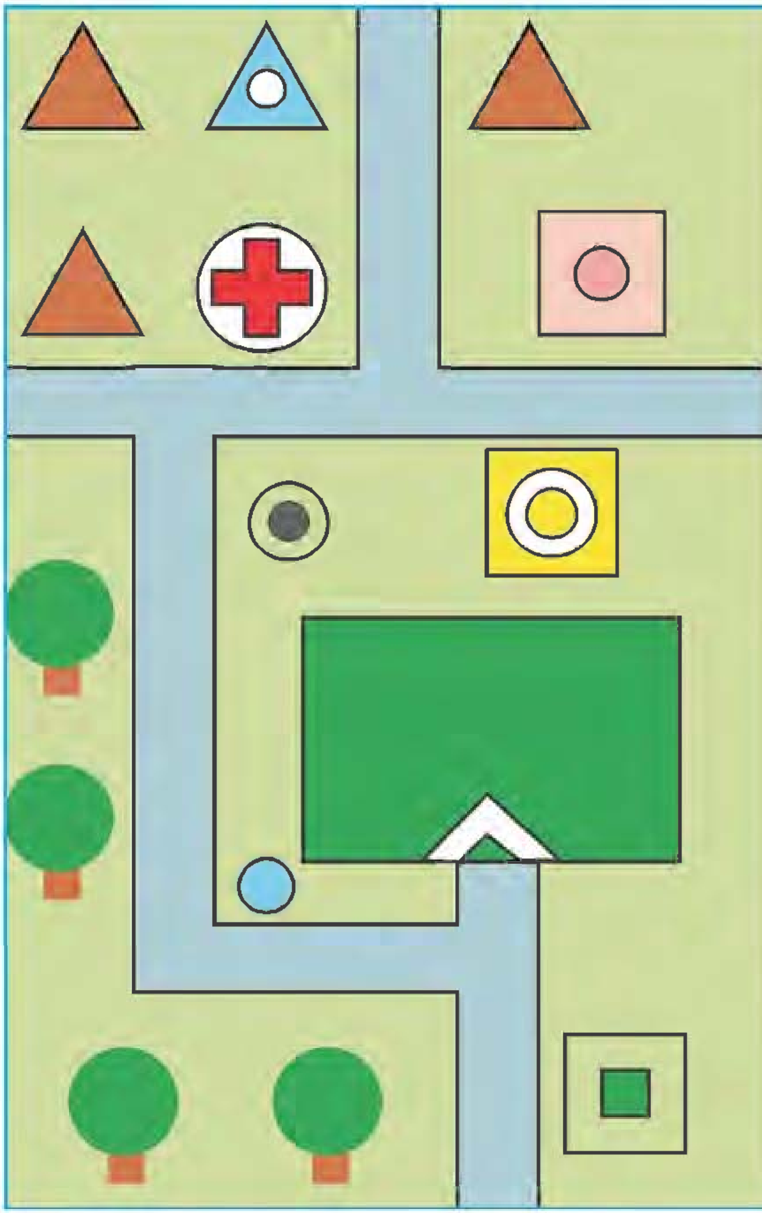

- આ નકશામાં કેટલાં વૃક્ષો છે ? ________
- શાળાની સામે શું આવેલું છે ? ________
- નકશામાં કુલ કેટલા સંકેતો છે ? ________
- કૂવાની બાજુમાં શું આવેલું છે ? ________
- કૂવાથી બૅન્ક સુધી જવામાં કુલ કેટલા વળાંક લેવા પડશે ? ________

❑

અવનવું

- ગુજરાતના કુલ જિલ્લાઓની સંખ્યા ૩૩ છે.
- વિસ્તારની દૃષ્ટિએ સૌથી મોટો જિલ્લો કચ્છ છે. જેનો વિસ્તાર ૪૫,૬૫૨ ચોરસ કિમી છે.
- વસતીની દૃષ્ટિએ સૌથી મોટો જિલ્લો અમદાવાદ છે.
- ૨૦૧૧ની વસતી-ગણતરી પ્રમાણે ગુજરાત રાજ્યની કુલ વસતી ૬,૦૪,૩૯,૬૯૨ છે. જેમાં શહેરી વિસ્તારમાં કુલ ૨,૫૭,૪૫,૦૮૩ અને ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં કુલ ૩,૪૬,૯૪,૬૦૯ જેટલાં લોકો વસે છે.
- ભારત દેશની વસતી પ્રમાણે ગુજરાતનો ક્રમ દસમો છે.

૮

આપણું રાજ, આપણી સરકાર

વાર્તા :

એક હતા કાકા. તેમનું નામ ડાહ્યાભાઈ. તેમને ઓછું સંભળાતું હતું. કોઈ કહે :

'આવો.' કાકા સાંભળે 'ખાઓ.' કોઈ કહે 'લોટો' કાકા સાંભળે 'ખોટો'. કાકાને ફરવાનો શોખ. તે એક ગામથી બીજે ગામ ફરતા રહે. જ્યાં જાય ત્યાં ડહાપણ કરવા જાય. આ કારણે બધા તેમને ડાહ્યાકાકા કહેતા.

એક દિવસની વાત છે. ડાહ્યાકાકા એક ગામમાં પહોંચી ગયા. અહીં એક વિશાળ વડલો. તેની ફરતે ઓટલો અહીં ગામના માણસો બેઠા હતા. ડાહ્યાકાકા તેમની પાસે પહોંચ્યા. વડીલે તેમને આવકાર આપ્યો. વડીલ કહે : ''અરે ! મહેમાન આવો, પધારો....'' કાકા કહે : ''સાચી વાત મારા આવવાથી વધારો થયો વધારો.'' બધા સમજી ગયા કે કાકા ઓછું સાંભળે છે. બધાને જોઈ ડાહ્યાકાકા તો હરખાઈ ગયા. બેઠા અને પાણી પણ પીધું.

ગામના માણસો વાત કરતા હતા. આ ગામમાં હમણાંથી ગંદકી વધી ગઈ છે. વડલાના ઓટલે ગામના સરપંચ પણ હતા. સરપંચ કહે : ''હવે જાહેરમાં કચરો નાખે, તેને દંડ કરવામાં આવે તેવો નિયમ કરવો છે.''

સરપંચની વાત સાંભળી એક યુવાન કહે : ''એ નિયમનું પાલન થાય, તો આપણું ગામ ચોખ્ખું બને. ગંદકી કરે, તેને હવે દંડ કરો.'' ગામના લોકો વાતો કરતા હતા. બધાને ગામ ચોખ્ખું રહે, તેમાં જ રસ હતો. ડાહ્યાકાકા કશું સમજતા ન હતા. કાકા કહે : ''જે ગંદકી ના કરે તેને શું કામ દંડ કરો છો ?'' સરપંચ કહે : ''અરે મહેમાન, તમે વાત સાંભળો પછી વાત કરો. પણ, ડાહ્યાકાકાએ વાતા શરૂ કરી. મારા ગામમાં....''.

- વીજળીની સુવિધા છે.
- જાહેર બગીચો અને પુસ્તકાલય છે.
- ખૂબ જ ચોખ્ખાઈ રાખવામાં આવે છે.
- લોકો પાણીનો યોગ્ય ઉપયોગ અને જતન કરે છે.

વિચારો અને કહો :

ડાહ્યાકાકાના ગામમાં...

- બીજા ગામ કરતાં શું જુદું હશે ?
- બધા લોકો કઈ રીતે રહેતાં હશે ?
- તમારા ગામ કરતાં શું જુદાપણું હશે ?
- વિવિધ સુવિધા કોણ પૂરી પાડતું હશે ?

આપણે ગામ કે શહેરમાં રહીએ છીએ. અહીં આપણે અનેક સુવિધાઓ ભોગવીએ છીએ. આ સુવિધાઓ મળી રહે તે માટે આપણે આપણી જવાબદારીઓ પણ નિભાવીએ છીએ. આપણે વીજળી, પાણી, સફાઈ, આરોગ્ય અને શિક્ષણ જેવી પ્રાથમિક જરૂરિયાતની સુવિધાઓ મેળવીએ છીએ. આ સુવિધાઓ અને તે પૂરી કરતી સંસ્થા વિષે જાણીએ.

લખો :

ગામની સંસ્થાઓ :

પ્રૉજેક્ટ :

અમારી સંસ્થા :

ક્રમ	વિગત	જાણકારીની નોંધ
૧.	સંસ્થાનું નામ	
૨.	ગામની અંદાજે વસ્તી	
૩.	સંસ્થાનો સંપર્ક નંબર	
૪.	સંસ્થામાં ચૂંટાયેલી મહિલાઓ	
૫.	સંસ્થામાં ચૂંટાયેલ પુરુષો	

૬.	સંસ્થાના ચૂંટાયેલા વડા	
૭.	કર્મચારીઓની સંખ્યા	
૮.	પાણીની સુવિધાની જવાબદારી સંભાળતા વડા	
૯.	સ્વચ્છતા અંગેની સુવિધાની જવાબદારી સંભાળતા વડા	
૧૦.	આરોગ્યની સુવિધાની જવાબદારી સંભાળતા વડા	
૧૧.	અન્ય સુવિધાની જવાબદારી સંભાળતા વડા	
૧૨.	કઈ-કઈ સ્થાનિક સુવિધા માટે ખર્ચ કરવામાં આવે છે ?	
૧૩.	કઈ-કઈ સુવિધા માટે વધારે ખર્ચની જરૂર પડે છે ?	
૧૪.	તમારા વિસ્તારમાં કઈ સુવિધા ઉપલબ્ધ નથી ?	

વાચન :

ગામમાં ગ્રામપંચાયત કાર્ય કરે છે.

નાના શહેરમાં નગરપાલિકા કાર્ય કરે છે.

મોટા શહેરમાં મહાનગરપાલિકા કાર્ય કરે છે.

લખો :

ક્રમ	વિગત	તમારો જવાબ
૧.	તમે રહો છો ત્યાં કઈ સ્થાનિક સ્વરાજની સંસ્થા કાર્ય કરે છે ?	
૨.	ગ્રામપંચાયત કરતાં મોટા અને મહા-નગરપાલિકા કરતાં નાના વિસ્તારમાં કઈ સ્થાનિક સંસ્થા કાર્ય કરે છે ?	
૩.	સ્થાનિક સ્વરાજની સંસ્થાઓ ન હોય, તો શું થાય ?	

ખરું કહેવાય :

સ્થાનિક જરૂરિયાતોને સ્થાનિક લોકો યોગ્ય રીતે પૂર્ણ કરી શકે છે. આપણા દેશમાં આ રીતે સ્થાનિક લોકોના માધ્યમથી વહીવટ ચાલે છે. આવી વ્યવસ્થા આપણા દેશના કાયદામાં કરવામાં આવી છે. સ્થાનિક લોકો ચૂંટાય અને વહીવટ કરે, તેવી અનેક સંસ્થાઓ આપણી આસપાસ જોવા મળે છે. આયોજન, વિકાસ અને સ્થાનિક પ્રશ્નોના ઝડપી નિકાલ માટે આ સ્થાનિક સંસ્થાઓ કાર્ય કરે છે.

❑

૯

દેશપ્રેમ

પ્રતીક એટલે નિશાની. પ્રતીક દ્વારા ચોક્કસ ઓળખ મળે છે. રાષ્ટ્રનું પ્રતીક એટલે રાષ્ટ્રની નિશાની. આપણા દેશમાં વિવિધ પ્રતીકોની પસંદગી કરવામાં આવી છે. આ પ્રતીક આપણા દેશની ઓળખ છે, તેથી તેમને રાષ્ટ્રીય પ્રતીક કહેવાય છે. વિવિધ રાષ્ટ્રીય પ્રતીક આપણી આસપાસ જોવા મળે છે.

વિચારો અને કહો :

- આપણાં રાષ્ટ્રીય પ્રતીકો ક્યાં-ક્યાં છે ?
- રાષ્ટ્રીય પ્રતીકોની જરૂર કેમ પડતી હશે ?
- વાઘને કેમ રાષ્ટ્રીય પ્રાણી તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યો હશે ?

ચર્ચા :

લખો :

- રાષ્ટ્રગીત : જન..... ગણ..... મન....
- બંગાળી ભાષામાં લખાયેલું છે.
- રાષ્ટ્રગીતનું સર્જન રવીન્દ્રનાથ ટાગોરે કર્યું છે.
- ______
- ______
- ______

જનગણ મન અધિનાયક જય હે
ભારત ભાગ્યવિધાતા
પંજાબ, સિંધ, ગુજરાત, મરાઠા
દ્રાવિડ ઉત્કલ બંગા

सत्यमेव जयते

વિવિધ રાષ્ટ્રીય પ્રતીકો વિશે આપણે જાણ્યું. આપણે રાષ્ટ્રીય પ્રતીકોનું સન્માન કરવું જોઈએ. રાષ્ટ્રીય પ્રતીકો આપણું ગૌરવ છે.

વાચન :

વિદ્યાર્થીનો દેશપ્રેમ

ઈ.સ. ૧૯૪૨ની આ વાત છે. હિંદછોડો આંદોલન વખતે આ ઘટના બની છે. 'હિંદછોડો' આંદોલનને પગલે ધીમે-ધીમે આખા દેશમાં આંદોલનની અસર પ્રસરી ગઈ.

૧૦મી ઑગસ્ટ, ૧૯૪૨ના દિવસે અમદાવાદની કૉલેજોમાં ભણતા સૌ વિદ્યાર્થીઓ ભેગા થઈને ઊભા હતા. તેમના દિલમાં દેશને આઝાદ કરવાની ઇચ્છા દેખાઈ રહી હતી.

વિનોદ કિનારીવાલાની ખાંભી

સરઘસની આગેવાની કરી રહેલ વિદ્યાર્થી વિનોદ કિનારીવાલા 'ઇન્કલાબ...ઝિન્દાબાદ, અંગ્રેજો...હિંદ છોડો' જેવા નારા લગાવતો આગળ વધતો જાય છે. આ સરઘસ ગુજરાત કૉલેજમાં પ્રવેશ કરે છે. આ સમયે અંગ્રેજ અમલદારો વિદ્યાર્થીઓ ઉપર ધડાધડ લાઠીઓ વરસાવે છે. વિનોદ કિનારીવાલાએ આ જોયું. એક બહેનના હાથમાંથી ઝંડો લઈ વધારે જોરથી નારા લગાવતો આ વિદ્યાર્થી આગળ વધે છે.

અંગ્રેજ અમલદાર વિનોદના હાથમાંથી ઝંડો ઝૂંટવવા કહે છે. કોઈ ઝંડો ઝૂંટવી શકતા નથી. ગોરો અમલદાર ગુસ્સામાં આવી બંદૂકમાંથી ગોળી છોડે છે. ગોળી વિનોદને વાગે છે. 'અંગ્રેજો હિંદ... છોડો....'ના નારા બોલાવતો વિનોદ કિનારીવાલા મૃત્યુ પામે છે.

આ ઘટનાની યાદ અપાવતી ખાંભી આજે ગુજરાત કૉલેજમાં જોવા મળે છે. દર વર્ષે ૧૦મી ઑગસ્ટના દિવસે દેશપ્રેમી વિનોદ કિનારીવાલાની ખાંભી પર ફૂલ ચઢાવીને યાદ કરવામાં આવે છે.

વિનોદ કિનારીવાલા નામના યુવાને રાષ્ટ્રધ્વજનું સન્માન જાળવવા શહીદી વહોરી. રાષ્ટ્રીય પ્રતીકોનું સન્માન જાળવવાની આપણી પણ ફરજ છે. રાષ્ટ્રીય પ્રતીકોનું કોઈ અપમાન ન કરે, તે જોવાની આપણી ફરજ છે. રાષ્ટ્રીય પ્રતીકોનું અપમાન કે નુકસાન કરવું ગુનો છે.

વિચારો અને કહો :

તો તમે શું કરશો...

- રાષ્ટ્રધ્વજ ઉતારતી વખતે શું ધ્યાન રાખશો ?
- રાષ્ટ્રધ્વજનું કાપડ જીર્ણ થઈ ગયું હોય, તો શું કરશો ?
- રાષ્ટ્રગીત ગવાતું હોય, ત્યારે શું-શું કરવું જોઈએ ?

વાચન :

રાષ્ટ્રીય પ્રતીકોનું સન્માન જરૂરી છે. રાષ્ટ્રીય પ્રતીકોનું સન્માન રાષ્ટ્રભાવના પેદા કરે છે. અનેક નાનાંમોટાં કામ એવાં છે, જેનાથી રાષ્ટ્રને મદદરૂપ થઈ શકાય છે. રાષ્ટ્રના વિકાસમાં સહભાગી થવું આપણી ફરજ છે.

અવલોકન :

- કચરો સાફ કરવો.
- કચરો કચરાપેટીમાં જ નાખવો.
- આપણી આસપાસ સ્વચ્છતા રાખવી..
- સ્વચ્છતા રાખવાથી રોગચાળો અટકાવી શકાય છે.

લખો :

પાણીની જરૂરિયાત

પર્યાવરણ

જાહેર મિલકત

આ ઉપરાંત આપણી કેટલીક ફરજો છે. આપણી આસપાસ પાણી, હવા અને અનાજનો બગાડ થઈ રહ્યો છે. તેનો બચાવ તથા યોગ્ય ઉપયોગ કરવો જરૂરી છે. પાણી, હવા અને અન્નનો બગાડ થતો અટકાવવો જોઈએ.

વિચારો અને લખો :

- ખાવા, પીવા અને રાંધવામાં ઉપયોગ થાય છે.
- વાહન, કપડાં, વાસણ ધોવામાં, પ્રાણીઓને નવડાવવામાં વધુ પડતા પાણીનો વપરાશ થાય છે.
- પાણીનો જરૂરિયાત મુજબ ઉપયોગ કરવાથી બચાવ કરી શકાય છે.
- પાણી આપણા રાષ્ટ્રની સંપત્તિ છે, તેને બચાવીએ.

- __________
- __________
- __________
- __________

- __________
- __________
- __________
- __________

દેશનો વિકાસ જરૂરી છે. સૌએ રાષ્ટ્રીય પ્રતીકોનું સન્માન કરવું જોઈએ. જાહેર સંપત્તિનું જતન કરવું જોઈએ. આ આપણી ફરજો છે. આપણા નાનકડા સહયોગથી દેશના વિકાસમાં મદદ કરીએ. તેમાં સહભાગી થઈએ.

❑

કેટલું શીખ્યા ? - ૩

અવલોકન કરો :

- તાલુકાનો નકશો મેળવી, તેનો અભ્યાસ કરો.
- આસપાસનાં ગામની માહિતી મેળવો.
- વિવિધ માર્ગ, યાત્રાધામો અને ઐતિહાસિક સ્થળોની માહિતી મેળવો.

લખો :

- તમારા વિસ્તારમાં કઈ સ્થાનિક સ્વરાજની સંસ્થા આવેલી છે ?
- તમારા વિસ્તારમાં કઈ-કઈ જાહેર સુવિધાઓ છે ?
- ગ્રામપંચાયત અને નગરપાલિકામાં શું તફાવત છે ?
- બાજુના ગામમાં છે તેમાંની કઈ-કઈ સગવડ તમારા ગામમાં નથી ?

ચર્ચા :

- રાષ્ટ્રીય પ્રતીકો શા માટે જરૂરી છે ?
- રાષ્ટ્રીય પ્રતીકો કઈ રીતે પસંદ થયાં હશે ?
- રાષ્ટ્રીય પ્રતીકો ક્યાં-ક્યાં જોવા મળે છે ?

અવલોકન :

- ચિત્ર જુઓ અને
તમે શું કરો તે કહો.

લખો :

- પ્લાસ્ટિકથી થતી ગંદકી દૂર કરવા...

____

____

- પાણીનો બગાડ અટકાવવા...

____

____

- શેરી કે સોસાયટીનો કચરો દૂર કરવા...

____

____

૧૦

તરતું-ડૂબતું

વિચારો અને કહો :

લખો :

- શું એવો કોઈ પદાર્થ છે કે જે પાણીમાં વચ્ચે તરતો હોય ?

____

____

- કોઈ પદાર્થને તરતો રાખવા માટેની કોઈ યુક્તિ હોઈ શકે ?

____

____

લખો :

બોર	પથ્થર	કાપડ	ઠીકરું	______	______
ખીલી	ચોખા	પેન્સિલ	ચોક	______	______
લાકડું	ડુંગળી	પૂંઠું	ભીંડો	______	______
ખાંડ	કાગળ	મીઠું	પ્લાસ્ટિક	______	______
લીંબુ	પાંદડું	પીંછું	રબર	______	______
______	______	______	______	______	______

અવલોકન : તરે – ડૂબે :

પાણીમાં તરે છે.	પાણીમાં ડૂબે છે.

પ્રવૃત્તિ :

અગાઉ 'શોધો અને લખો' આધારે તૈયાર કરેલી યાદી મુજબ જુદી જુદી વસ્તુઓ વર્ગમાં એકઠી કરો. એક પાત્રમાં પાણી ભરીને તમારા અનુમાનોની ચકાસણી કરો.

લખો :

પાણીમાં તરશે...	પાણીમાં ડૂબશે...

ચર્ચા :

- તમારાં કયા-કયા અનુમાન સાચા હતાં ?

- તમારાં કયા-કયા અનુમાન ખોટા હતાં ?

લખો : ચર્ચા :

પહેલાં તરતી અને પછી ડૂબી ગઈ હોય તેવી વસ્તુઓ	પહેલાં ડૂબી હોય, પછી તરતી હોય તેવી વસ્તુઓ	ગાયબ થઈ ગઈ હોય તેવી વસ્તુઓ
•	•	•
•	•	•
•	•	•
•	•	•

રંગ પૂરો :

- તરતી વસ્તુ નીચે 🔴
- ડૂબતી વસ્તુ નીચે 🟡
- ઓગળી જતી વસ્તુ નીચે 🔵

ઘી	પીંછું	ગોળ	લીંબુ
પ્લાસ્ટિક	ચોખા	રેતી	
પાંદડું	ખાંડ	ફટકડી	
પેન્સિલ	દૂધ	મીઠું	

પ્રવૃત્તિ :

જાતે કરો :
- કાપડ અને કાગળ લો.
- ઊંચી જગ્યાએ ઊભા રહો.
- કાપડ અને કાગળને જમીન ઉપર છોડો.

વિચારો અને કહો :

લખો :

- આવું કેમ થયું... બધાં એક સાથે કેમ ન પડ્યાં ?

____

____

____

વિચારો અને કહો :

- પ્લાસ્ટિકની પારદર્શક કોથળી લો.
- આકૃતિમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરો.

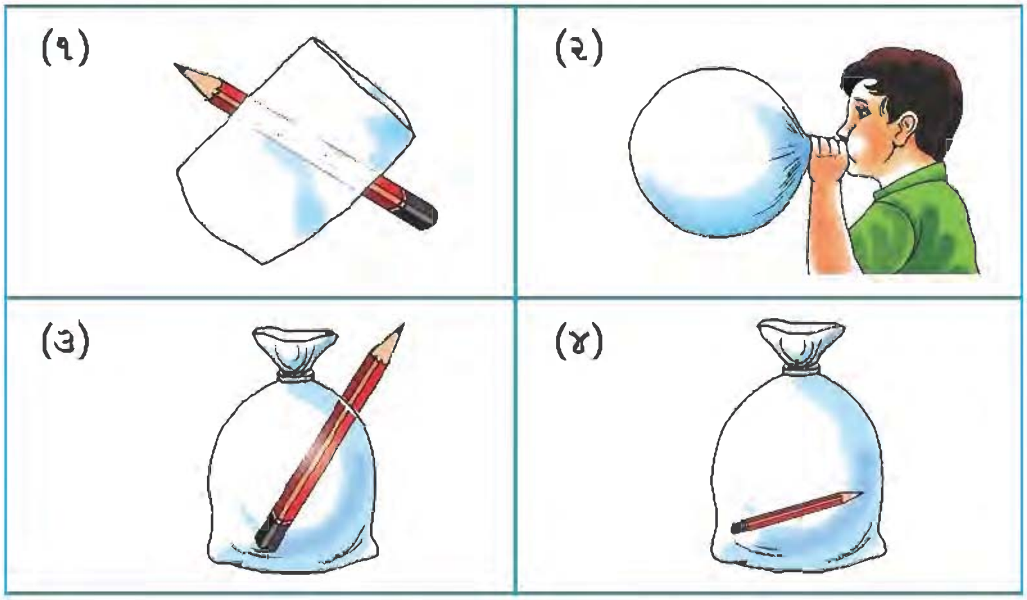

લખો :

૧. કોથળી કઈ રીતે ફુલાવી ?

૨. પેન્સિલ કયા-કયા ચિત્રમાં દેખાય છે ?

૩. તફાવત નોંધો :

પહેલું ચિત્ર	ત્રીજું ચિત્ર

પ્રવૃત્તિ : **લખો :**

- શું દેખાય છે ?

લખો :

- ક્યાં-ક્યાં ચિત્રોમાં પેન્સિલ દેખાય છે ?

- ક્યા ચિત્રમાં પેન્સિલ વાંકી દેખાય છે ?

- પેન્સિલની આગળ શું-શું હોય, તો તે ન દેખાય છે ?

- હવા, પાણી ઉપરાંત કઈ વસ્તુમાં પેન્સિલ જોઈ શકાય છે ?

પ્રવૃત્તિ :

- કાચના બે પ્યાલા લો.
- તેમાંથી એક પ્યાલામાં પાણી ભરો.
- બંને પ્યાલામાં પેન્સિલ મૂકો.

અવલોકન :

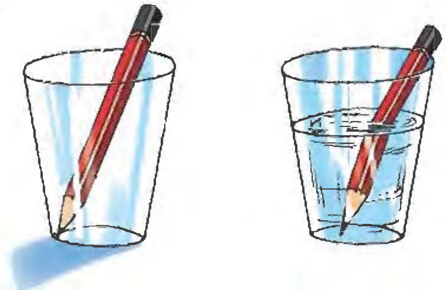

- પ્યાલામાં શું દેખાય છે ? ____________________
- પેન્સિલ અને આંખ વચ્ચે શું છે ? ____________________

અવલોકન :

- પ્યાલાની આગળ કાગળ, કાપડ, લાકડું અને પ્લાસ્ટિકની માપપટ્ટી મૂકો.
- વારાફરતી આ વસ્તુઓ આંખ આગળ મૂકી પેન્સિલ દેખાય છે કે કેમ તેની નોંધ કરો.
- છેલ્લે એક પ્યાલામાં દૂધ અને બીજામાં શાહી કે રંગ નાખો.
- અવલોકનો પાછળ આપેલા કોષ્ટકમાં નોંધ કરો.

વસ્તુનું નામ	પેન્સિલ દેખાય છે.	પેન્સિલ દેખાતી નથી.
કાચ પ્યાલા		
કાગળ		
હવા		
દૂધ		
પાણી		
લાકડું		
પ્લાસ્ટિક		
રંગ કે શાહી		

- જે પદાર્થો પેન્સિલ અને આંખ વચ્ચે હોવા છતાંયે પેન્સિલ દેખાતી હોય, તેવા પદાર્થો પારદર્શક પદાર્થો છે. જેમકે : કાચ, હવા, પાણી.

- જે પદાર્થો પેન્સિલ અને આંખ વચ્ચે હોય, ત્યારે પેન્સિલ દેખાતી ન હોય, તેવા પદાર્થો અપારદર્શક પદાર્થો છે. જેમકે : લાકડું, કાપડ, દૂધ.

અવલોકન : લખો :

(છાશ, પાંદડું, પાણી, કાચ, રબર, હવા, લાકડું, કાગળ)

પારદર્શક પદાર્થ	અપારદર્શક પદાર્થ
• ______	• ______
• ______	• ______
• ______	• ______
• ______	• ______
• ______	• ______
• ______	• ______
• ______	• ______

પ્રવૃત્તિ :

જાતે કરો :

- એક કાગળ લો, માથામાં તેલ નાખેલું હોય તેવા મિત્રના માથા પર આ કાગળ ઘસો અને તે કાગળમાંથી જુદી જુદી વસ્તુઓ જુઓ.
- ચોખ્ખું પાણી, કાચ અને હવાની આરપાર જોઈ શકાય છે તે પારદર્શક છે. આ જ રીતે લાકડું, પૂઠું, થાળીની આરપાર જોઈ શકાતું નથી. તે અપારદર્શક છે.
- તેલીયા કાગળને શું કહીશું ?

રંગ પૂરો :

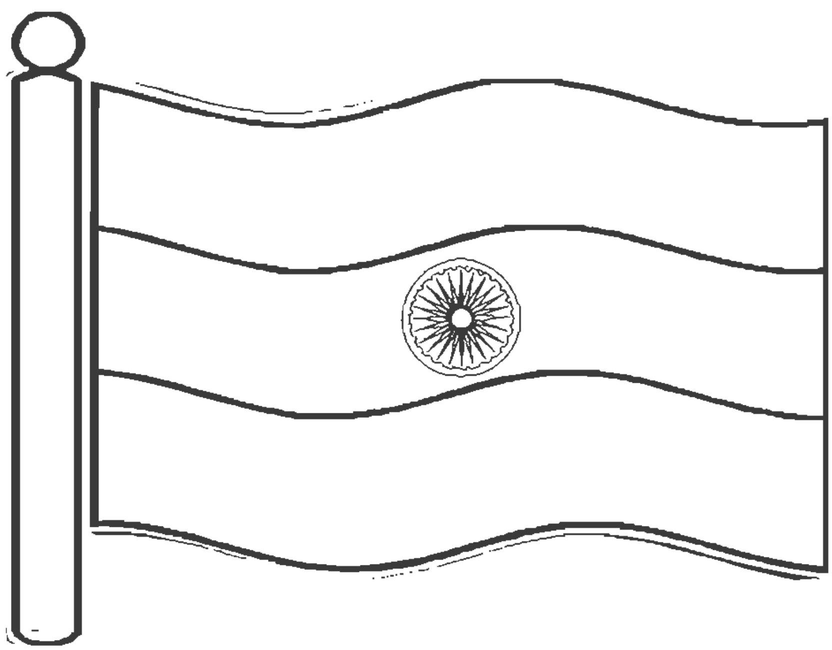

૧૧

પાચન-અંગો

વિચારો : **લખો :**

- તમને ભાવતી ત્રણ વાનગી.
  - ____ • ____ • ____
- કાચાં ખાઈ શકાય તેવા ખાદ્ય પદાર્થો.
  - ____ • ____ • ____
- તમારા મિત્રને ભાવતી ત્રણ વાનગીઓ.
  - ____ • ____ • ____
- નામ સાંભળતાં જ મોઢામાં પાણી આવી જાય તેવી ખાદ્યસામગ્રી
  - ____ • ____ • ____

આપણે ખોરાક ખાઈએ છીએ. થોડા સમય પછી ફરીથી ખોરાક લેવો પડે છે. ખાધેલો ખોરાક પચે છે. ખોરાક શરીરને શક્તિ આપે છે. ખોરાકને પચાવનાર અંગોને શરીરના પાચન-અંગો કહે છે.

ચર્ચા :

- કઈ રીતે ખોરાક ખાવાથી સરળતાથી પચે છે ?
- કેવો ખોરાક પચવામાં ભારે પડે છે ?
- ખોરાક ન પચે તો શું થાય ?

ખરું કહેવાય :

- ખોરાક ખૂબ ચાવી-ચાવીને ખાવો જોઈએ.
- રાત્રે જમ્યા પછી આશરે સો ડગલાં ચાલવું જોઈએ.
- જમ્યા પહેલાં અને જમ્યા બાદ અડધા કલાક સુધી પાણી પીવું જોઈએ નહીં.

અવલોકન :

આપણે ખોરાક લઈએ છીએ. આ ખોરાક શરીરમાં ક્યાં સુધી પહોંચે છે. ખોરાક કઈ રીતે આગળ વધે તે સમજીએ.

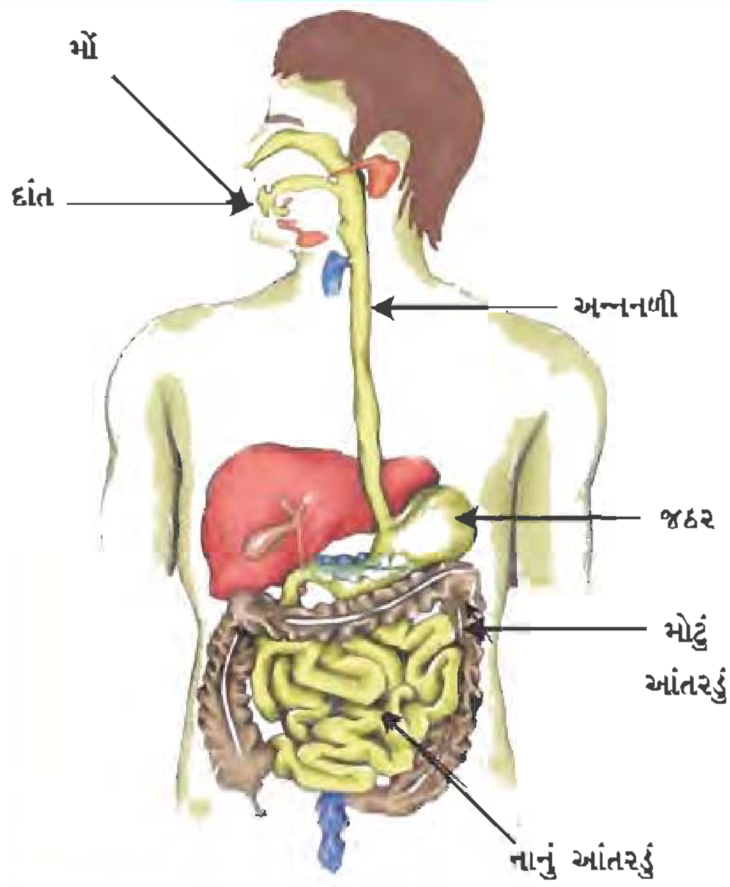

મોઢામાં મૂકેલા કોળિયાને ચાવીએ છીએ. ચાવવાથી ખોરાક નાના-નાના કણમાં ફેરવાય છે. ચાવવાથી ખોરાક સાથે લાળ ભળે છે. ચાવેલો ખોરાક અન્નનળીમાંથી પસાર થાય છે.

વાચન :

- અન્નનળીમાંથી ખોરાક જઠરમાં જાય છે.
- જઠરમાંથી ખોરાક નાના આંતરડામાં જાય છે.
- નાના આંતરડામાં ન પચેલો ખોરાક મોટા આંતરડામાં જાય છે.
- મોટા આંતરડામાં ન પચેલો ખોરાક મળ સ્વરૂપે બહાર આવે છે.

રંગ પૂરો :

સાચા જવાબ સામે ■ :

- અન્નનળીમાંથી ખોરાક કયા અંગમાં જાય છે ?

જઠર	☐	નાનું આંતરડું	☐
અન્નનળી	☐	મોટું આંતરડું	☐

- પાણીનું શોષણ કયા અંગમાં થાય છે ?

જઠર	☐	નાનું આંતરડું	☐
અન્નનળી	☐	મોટું આંતરડું	☐

કોયડો :

- પાચન સાથે સંકળાયેલ અંગોનાં નામ શોધો :

શ્વા	મો	ના	નું	આં	ત	ર	ડું	• જઠર
સ	સ	મ	ળા	શ	ય	ર	ત	• ....
વા	લ	ન	જી	ભ	ત	દ	સા	• ....
હિ	શિ	રા	ળી	આં	જ	ફ	હ	• ....
ની	મ	ધ	ડું	ન	ફ	ઠ	ધ	• ....
દાં	ત	મો	ક	મ	અ	ત	ર	• ....

ચર્ચા :

- ખોરાક કઈ રીતે પચે છે ?
- ખોરાક સરળતાથી પચે તે માટે શું કરવું જોઈએ ?

૭મી એપ્રિલ વિશ્વ સ્વાસ્થ્યદિન (World Health Day) તરીકે ઊજવાય છે.

૧૨

ખાદ્ય-ઉત્પાદકો

અવલોકન :

વાચન : ચર્ચા :

માછીમાર...

- માછીમાર દરિયાકિનારે રહે છે.
- દરિયાકિનારાને અનુરૂપ તેમની જીવનશૈલી હોય છે.
- દરિયાના વિવિધ જીવો પૈકી માછલીને આપણે વધુ ઓળખીએ છીએ.
- માછલીનો ઉપયોગ ખોરાક, ઔષધ અને અન્ય રીતે થાય છે.
- માછીમાર ખાદ્ય-ઉત્પાદક તરીકે ઓળખાય છે.

માછીમાર દરિયાકિનારે રહેતા હોય છે. દરિયામાંથી માછલી પકડી તેને બજારમાં વેચવામાં આવે છે. દરિયામાં દૂર સુધી જઈ માછલીઓ પકડવામાં આવે છે. માછલી પકડવા માછીમાર જાળનો ઉપયોગ કરે છે.

લખો :

માછીમાર અંગે નોંધ કરો

પોશાક : ______________________

ખોરાક : ______________________

સાધનો : ______________________

દિનચર્યા : ______________________

તહેવાર : ______________________

વાંચો અને ચર્ચા કરો :

અગરિયો...

- અગરિયો મીઠું પકવવાનું કાર્ય કરે છે.
- મીઠું પકવવાનું કામ કપરું અને કૌશલ્યવાળું છે.
- મીઠાનો ઉપયોગ ખોરાક, ખાદ્ય પદાર્થની સાચવણી અને વિજ્ઞાનમાં થાય છે.
- રણવિસ્તારમાં પણ વિશેષ રીતે મીઠું પકવવામાં આવે છે.
- ગુજરાત આખા દેશમાં સૌથી વધુ મીઠાનું ઉત્પાદન કરે છે.

મીઠું પકવનાર લોકોને અગરિયા કહેવાય. તેઓ રેતીના પાળા કરી ક્યારા બનાવે છે. આ ક્યારા ખારા પાણીથી ભરવામાં આવે છે. થોડા દિવસોમાં પાણી સુકાય છે. પાણી સુકાય એટલે ક્યારામાં મીઠું તૈયાર થાય છે.

લખો :

અગરિયા અંગે નોંધ કરો

પોશાક : ______________________

ખોરાક : ______________________

શું પકવે ? : ______________________

સાધનો : ______________________

દિનચર્યા : ______________________

તહેવાર : ______________________

વાચન :
- વિવિધ મીઠાઈઓ બનાવીને વેચે છે.
- મીઠાઈઓ બનાવવા વિવિધ સામગ્રીની જરૂર પડે છે.
- મીઠાઈ બનાવવાનો વ્યવસાય કરનારા કંદોઈ કહેવાય છે.

લખો :

મીઠાઈ બનાવવા કઈ-કઈ સામગ્રી જરૂરી છે ?

•	•
•	•
•	•
•	•

વાચન :

- બિસ્કિટ, બ્રેડ, પાંઉ, કેક વગેરે લોટમાંથી બનાવવામાં આવે છે.
- આ ખાદ્યપદાર્થોને ભઠ્ઠીમાં વધુ ગરમી આપીને બનાવવામાં આવે છે.
- આ પદાર્થો જ્યાં બનાવવામાં આવે છે તે સ્થળને બેકરી કહેવાય છે.
- બેકરીમાં ખાદ્યપદાર્થો બનાવનારને બેકરીવાળો કે ભઠિયારો કહેવાય છે.

લખો :

બેકરીવાળાને ત્યાં બીજું શું-શું મળે છે ?

•	•
•	•
•	•
•	•
•	•

વાચન :

- શીંગ, ચણા, વટાણા અને તુવેરને શેકીને વેચવાનો વ્યવસાય કરે છે.
- શીંગ, ચણા, ધાણીનો આપણે ખોરાક તરીકે ઉપયોગ કરીએ છીએ.
- શીંગ અને ચણા ગોળ સાથે ખાવાથી આરોગ્ય જળવાય છે.
- શીંગ-ચણા વેચનારને ભાડભૂંજો કહેવાય છે.

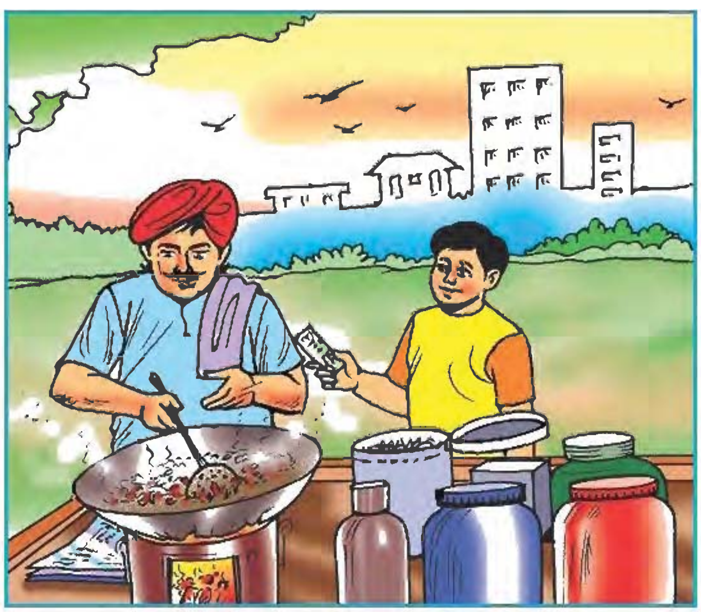

લખો :

ભાડભૂંજાને ત્યાં બીજું શું-શું મળે છે ?

•	•
•	•
•	•
•	•
•	•

વાચન :

- પાણીપુરી, સેન્ડવિચ, દાબેલી, વડાપાંઉ, સમોસાં, ભજિયાં જેવી ચટપટી વાનગીઓ બનાવીને વેચે છે.
- બજારમાં વેચાતો ખુલ્લો-વાસી ખોરાક આરોગ્યને નુકસાન કરે છે.
- આ વાનગીઓ સારી રીતે યોગ્ય સામગ્રી વડે બનાવી હોય, તો જ ખરીદવી જોઈએ.

લખો :

તમે લારીવાળા પાસેથી શું-શું ખરીદીને મેળવો છો ?

•	•
•	•
•	•
•	•
•	•

વાચન :

કંદોઈ, બેકરીવાળા, ભાડભૂંજો કે લારીવાળા પાસેથી તમે ખાવા માટે મીઠાઈઓ અને વાનગીઓ ખરીદી હશે. બહારનું ખુલ્લું અને વાસી ખાવાથી બીમાર પડાય છે. ખાદ્યવસ્તુઓ બનાવવા માટેની કાચી સામગ્રી ક્યાંથી મળે ? આ સામગ્રીનું ઉત્પાદન કરનાર પણ ખાદ્ય-ઉત્પાદક છે. આ ખાદ્ય-ઉત્પાદક આપણી આસપાસ જોવા મળે છે.

પ્રૉજેક્ટ

ખેડૂતની મુલાકાત **તારીખ :**

- ખેડૂતનું નામ : ____________________
- પોશાક : ____________________
- ઓજારો : ____________________
- ખોરાક : ____________________
- રહેઠાણ : ____________________

- વર્ષ દરમિયાન વાવેલ પાક : ______

______

- સામાન્ય દિનચર્યા : ______

______

પ્રૉજેક્ટ

પશુપાલકની મુલાકાત **તારીખ :**

- પશુપાલકનું નામ : ______
- પોશાક : ______
- સાધનો : ______
- ખોરાક : ______
- રહેઠાણ : ______
- પાળેલાં પ્રાણીઓનાં નામ : ______

______

- સામાન્ય દિનચર્યા : ______

______

વાચન : **લખો :**

- 'મારો જિલ્લો' પુસ્તકમાંથી તમારા તાલુકામાં ઉત્પાદન થતા પાકનાં નામ લખો.

- ______ - ______ - ______
- ______ - ______ - ______

- ઋતુ આધારિત પાકની યાદી તૈયાર કરો :

પ્રવૃત્તિ :

મગફળીના ફોતરાં, સળિયો, લાકડાનો વહેર જેવી સામગ્રી ભેગી કરી વૉલપીસ બનાવો.

લખો :

- દૂધમાંથી બનતી વાનગીઓ

લખો :

- ખેતીમાં વપરાતાં આધુનિક ઓજારો

૧૩

મારી શાળા

અવલોકન :

રંગ પૂરો :

તમારી શાળાનું ચિત્ર દોરો :

લખો :

● ચિત્રમાં દર્શાવેલી શાળામાં કેટલા ઓરડા છે ?	
● તમારી શાળામાં કેટલા ઓરડા છે ?	
● ચિત્રમાં દર્શાવેલી કઈ સુવિધા તમારી શાળામાં છે ?	
● ચિત્રમાં દર્શાવેલી કઈ સુવિધા તમારી શાળામાં નથી ?	
● શાળાની અન્ય કઈ સુવિધામાં ઉમેરો થયેલ છે ?	

લખો :

● શાળા શરૂ થયાનું વર્ષ	
● શાળાની શરૂઆતનું સ્થળ	
● શાળામાં પ્રથમ દાખલ થયેલ વિદ્યાર્થી	
● સૌથી વધુ ભણેલો શાળાનો વિદ્યાર્થી	
● સૌથી વધુ ભણેલી શાળાની વિદ્યાર્થિની	

વાચન :

હેમ ભરૂચમાં રહે. અહીં તે ભણે છે. તેની શાળામાં અનેક સુવિધાઓ છે, એમાંથી કેટલીક સુવિધા શાળાને દાનમાં મળી છે.

હેમની શાળામાં પંખા, પાટલી, માઇક, ખુરશી, આસનપટ્ટા વગેરે દાનમાં મળેલ છે. દાતાઓથી શાળામાં સુવિધાઓ પ્રાપ્ત થાય છે.

લખો :

ક્રમ	દાનની વિગત	વર્ષ	દાતાનું નામ
૧.	પંખા		
૨.	ખુરશી-ટેબલ		
૩.	આસનપટ્ટા		
૪.	સાઉન્ડ-સિસ્ટમ		
૫.	કમ્પ્યૂટર		
૬.	ઇનામ–અન્ય		
૭.	તિથિ-ભોજન		
૮.	શાળાના ઓરડા		
૯.			
૧૦.			
૧૧.			
૧૨.			
૧૩.			
૧૪.			

પ્રવૃત્તિ : લખો :

શાળાવિકાસમાં નોંધપાત્ર દાન આપનાર દાતાશ્રીને પત્ર લખો.

ક્રમ	વિગત	વર્ષ	તાલુકા કક્ષાએ	જિલ્લા કક્ષાએ	રાજ્ય કક્ષાએ	અન્ય	વિજેતાનું નામ
૧.	રમતગમત (વિદ્યાર્થીઓ)						
૨.	રમતગમત (શિક્ષકો)						
૩.	વિજ્ઞાન-પ્રદર્શન						
૪.	સાંસ્કૃતિક						
૫.	વક્તૃત્વ						
૬.	અન્ય						

આપણે પણ આપણામાં રહેલી શક્તિને ઓળખી, આપણા રસના ક્ષેત્રમાં આવી વિશિષ્ટ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરીએ. તમે પણ કોઈક નાની-મોટી સિદ્ધિ મેળવી હશે, ઇનામ પણ મેળવ્યાં હશે. તેની ચર્ચા તમારા મિત્ર સાથે કરો.

શાળા, વિદ્યાર્થી, શિક્ષકે મેળવેલ શિલ્ડ, પ્રમાણપત્રોનું તથા જૂના ફોટાનું શાળામાં પ્રદર્શન યોજો.

પૂછો અને લખો :

૧.	શાળામાં ઓરડા	
૨.	કુલ ધોરણ	
૩.	શિક્ષકોની સંખ્યા	
૪.	કુલ વિદ્યાર્થી	
૫.	પ્રથમ આચાર્યનું નામ	
૬.	વર્તમાન આચાર્યનું નામ	
૭.	કમ્પ્યૂટરની સંખ્યા	
૮.	સંગીતનાં સાધનો	
૯.	રમતગમતનાં સાધનો	
૧૦.	પંખાની સંખ્યા	
૧૧.	ખુરશીની સંખ્યા	
૧૨.	ટેબલની સંખ્યા	
૧૩.	અન્ય સુવિધાઓ	
૧૪.	પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોની સંખ્યા	

શાળાના ભૂતપૂર્વ વિદ્યાર્થીઓ તથા દાતાશ્રીઓને નિમંત્રણ પત્ર લખો.

કેટલું શીખ્યા ? - ૪

અવલોકન :

લખો :

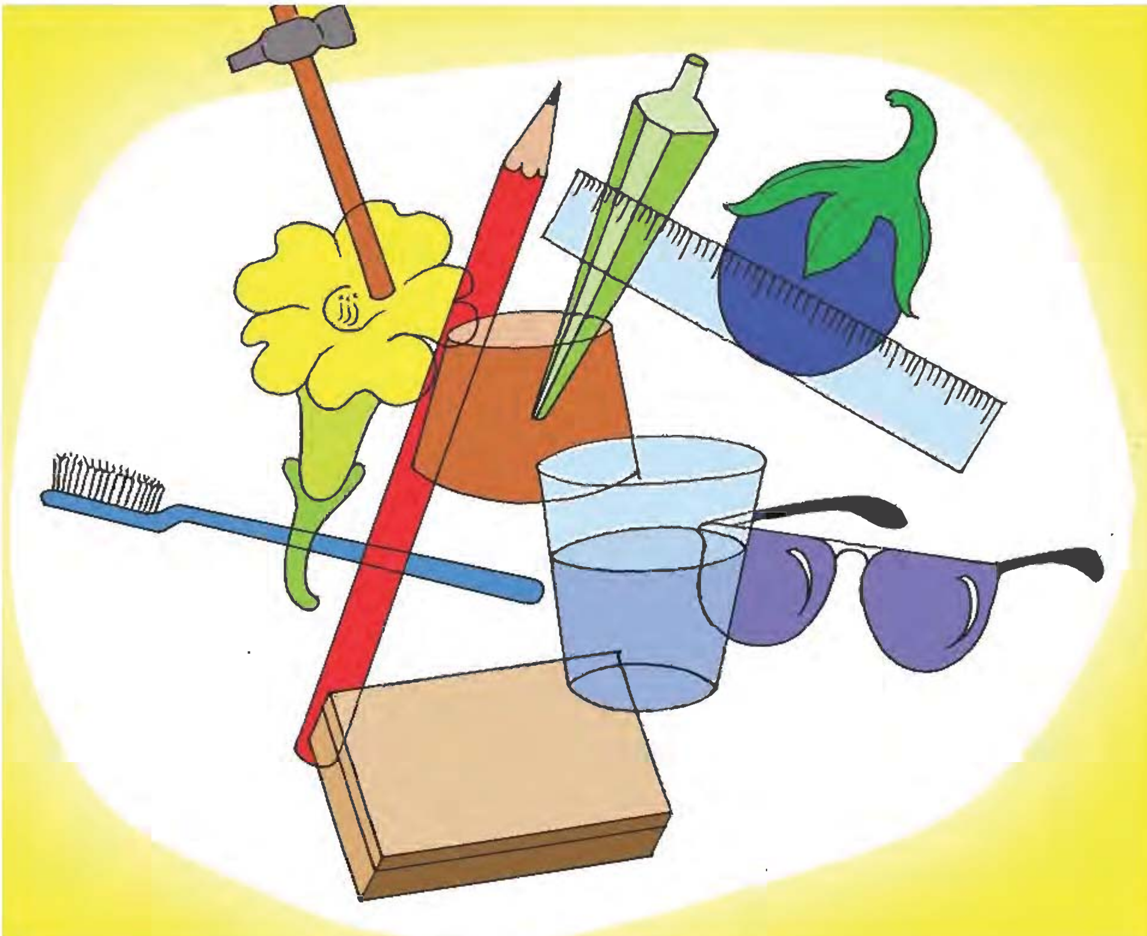

- ____________
- ____________
- ____________
- ____________
- ____________
- ____________
- ____________
- ____________
- ____________

લખો :

ડૂબે	તરે	ઓગળે	પારદર્શક	અપારદર્શક

લખો : વ્યવસાયકાર :

- ____________
- ____________
- ____________
- ____________
- ____________
- ____________
- ____________
- ____________

સાચા વિધાન સામે ✓ અને ખોટા વિધાન સામે × કરો :

- જઠર અને નાના આંતરડા બાદ ખોરાક મોટા આંતરડામાં પ્રવેશે છે. ☐
- દાંત વડે ખોરાક ચવાય છે. ☐
- ખોરાક અન્નનળીમાં થઈને જઠરમાં જાય છે. ☐
- છેલ્લે ખોરાક મળ સ્વરૂપે બહાર નીકળે છે. ☐
- અન્નનળી એ પાચન-અંગોમાંનું એક અંગ છે. ☐
- આપણે ખોરાક ઝડપથી ચાવ્યા વગર ખાવો જોઈએ. ☐

વર્ગખંડની રમત :

- એક બૉક્સમાં પાચન-અંગોનાં નામની ચિઠ્ઠીઓ મૂકવી.
- બાળકોને ગોળાકારે બેસાડી, દડો પાસ કરાવવો. સંગીત વગાડવું.
- સંગીત વાગતું બંધ થાય, એટલે જેના હાથમાં દડો હોય તેણે ઊભા થઈ બૉક્સમાંથી એક ચિઠ્ઠી ઉપાડવી.
- ચિઠ્ઠીમાં લખાયેલ પાચન-અંગ વિશે વિદ્યાર્થીએ બોલવું.

લખો :

- દૂધની વિવિધ બનાવટોનાં નામ જણાવો.

- ______________ - ______________
- ______________ - ______________

- તમે કઈ-કઈ વસ્તુની ખરીદી કરવા જાઓ છો ?
  - ______________
  - ______________
  - ______________
  - ______________

- તમારી નજીકના ખેડૂતો ખેતી માટે કયાં-કયાં ઓજારો વાપરે છે ?
  - ______________
  - ______________
  - ______________
  - ______________

શાળા વિશે લખો :

અમારી આસપાસ

અવલોકન :

લખો :

• તમારા મહોલ્લામાં કેટલા ઘર છે ?	
• સૌથી વધુ સભ્યો કોના ઘરે છે ?	
• સૌથી ઓછા સભ્યો કોના ઘરે છે ?	
• મહોલ્લાના સૌથી મોટા વડીલનું નામ ?	

વાંચો અને કહો :

રીટા દરરોજ રિક્ષામાં શાળાએ જાય. એની સાથે શબનમ પણ આવે. એક દિવસ બંને વાત કરતાં હતાં : ''આપણી રિક્ષામાં તો જગ્યા જ નથી. રિક્ષામાં બેસવામાં ખૂબ જ તકલીફ પડે છે.'' એટલામાં ઋચન દોડતો-દોડતો આવ્યો. ઋચને કહ્યું : ''અમારી રિક્ષા આવે છે, એમાં તો અમે પાંચ જ છોકરા આવીએ છીએ.''

ચર્ચા :

- કોની રિક્ષામાં વધારે મજા આવે ?
- રીટાને રિક્ષામાં કઈ-કઈ અગવડ પડતી હશે ?
- ઋચનને રિક્ષામાં કઈ-કઈ સગવડ મળતી હશે ?
- તમને કોની રિક્ષામાં જવાનું ગમશે ? શા માટે ?

❑ ❑ ❑